

«СЛОВО, ПОВНЕ ГІДНОСТІ...»

Колись давно, будучи ще підлітком, Іван Дзюба натрапив у районній бібліотеці на книжку з перекладами комедій Аристофана і, читаючи їх, чимало рядків переписав у простий шкільний зошит. Але не хитромудрий грек чи пригоди створених ним героїв вразили тоді майбутнього літературознавця, а та мова, якою ці далекі і незрозумілі люди говорили до українського читача. Слова були знайомі і незнайомі водночас, бо майже ніхто так по-українськи не говорив, але дивина полягала в тому, що все було зрозуміло! Хоч би таке: *«Його я добре знаю, розібрав давно, — Пустого величайку, дикунів співця, Що з навісних, бездверних, безпритомних уст Слова тріскучі вивергає в'язками!»*, а чи таке: *«Я тяжко не люблю того, хто дляється Вітчизні допомгти, а бистрий шкодити: Хто промітний для себе, а для міста — ні»*.

Значно пізніше, аналізуючи ті виписки і свої юнацькі враження від прочитаного, Іван Дзюба зауважив: «Саме ця книжка закинула в душу думку... ні, швидше інтуїтивне відчуття того, що слово — пливка одухотворена глина, з якої душа ліпить себе, свою подобу, а не кимось одміряна й назавжди випалена цеглина...». Слово не відтворюється як готова субстанція, а народжується, росте, живе, резонує з найтоншими душевними поривами і прагненнями, щоб зробити невимовне — вимовленим.

Іван Дзюба читав тоді довоєнне видання Аристофана у перекладах Володимира Свідзинського. До речі, це одна з небагатьох книг, яка вийшла за життя поета і яку він міг підписати на пам'ять друзям... Володимир Свідзинський не давав тогочасним літературним критикам приводу особливо себе помічати і тим більше хвалити, бо не оспівував п'ятирічки, колгоспний лад і перемоги над імперіалістами. Волів ховатися в тіні своїх сучасників, які були більш удачними щодо заробітків, публікацій і всяких життєвих благ, що їх дава-

ло тоді членство у Спілці письменників. 1937 року в листі до Олени Чілінгарової напівжартома писав: «Сумна альтернатива — або бути поетом і сидіти без грошей, або заробляти і не бути поетом». Але за позірною непоказністю, життєвою невлаштованістю (не любив публічності, працював коректором і літературним редактором, ніколи не мав власного житла, по смерті дружини залишився самотнім, сам ростив дочку Мирославу), ховалась неймовірна творча сила, якої він сам, безперечно, був свідомий.

Володимир Свідзинський, як ніхто, навчився маскуватися. Дивовижним чином йому вдалося приховати від радянських «органів» (які, поза сумнівом, пильно до нього приглядалися як до сина священика) той факт, що у 1918 -1920 рр. він був студентом Українського університету в Кам'янці-Подільському, що його організував Іван Огієнко разом з когортою видатних українських вчених. Володимир зміг ввести в оману своїх сучасників і навіть декого зі своєї родини, написавши багато разів згадуване критиками: «Я подумав, що не маю хисту, і перестав писати». Його тонку, вишукану поезію («слово, повне гідності» — за виразом з перекладу комедії Аристофана) презирливо назвали «хатньою». Свідзинський зміг ввести в оману і сучасників, і нащадків, створивши 1939 року так необхідний для виживання офіціоз — химерний вірш про Сталіна, повний прихованих змістів, алюзій і натяків. У ті ж страшні роки Свідзинський переспівав і надрукував зулуську казку про хоробру Нанану Боселе, що одна вийшла на бій із потворним гігантом і перемогла його. Надто небезпечна літературна гра, надто прозорі натяки на масові репресії і голодомор (згадаймо зацитоване Василем Стусом: «Там холодом північної роси / Торкаються мене невидні руки / І з темряви, з Великої розлуки / Звучать давно безмовні голоси»). Такого роду протистояння з системою коштувало життя іншим сміливцям, скажімо, Осипу Мандельштаму, Даниїлу Хармсу. Зрештою, і Свідзинський заплатив найвищу ціну за те, що не зрікся свого таланту і своєї любові до України.

По його трагічній смерті минуло більше ніж 75 років — час, достатній для того, щоб видати, прочитати, осмислити і належно поцінувати. На щастя, більшість творів (власне, ті, що вціліли) нарешті видано відповідним чином, з академічним опрацюванням (маю на увазі двотомник 2004 року, споруджений Елеонорою Соловей). Вийшло друком чимало інших, менших збірок. Ніби і вшанували (є

пам'ятник на подвір'ї університету в Кам'янці-Подільському, меморіальна дошка у Харкові, пам'ятний знак у селі Маянові, де народився Володимир, подекуди є навіть вулиці його імені). Однак, за великим рахунком, ще не оцінили і не осмислили. Творчість Свідзинського являє нам те, що лінгвісти з часів Гумбольдта називають антиноміями: в ній є одночасно і щось класично-прозоре, очевидне у формі й у змісті — і щось укрите, загадкове, потаємне; в ній виражено стільки глибоко особистісного і разом з тим — універсального, вселюдського, актуального для всіх і у всі часи. Навряд чи колись дослідники Свідзинського зможуть сказати, що їхня справа завершена. Як би банально це не звучало, але прийдуть нові покоління читачів, які відкриють для себе щось таке, чого ніхто раніше не бачив і навіть не підозрював.

Ми обрали за назву для нашої скромної збірки слова з вірша Свідзинського «Спало все. І місяць десь погас...», що не належить до часто цитованих. Це чарівний вірш про поета і про слова, які приходять до нього вночі, уві сні, як живі істоти зі своїм голосом, кольором, навіть формою. Слів так багато, що поету вистачило би назвати кожний колосок у безмежному українському степу, і всі вони — незаймані, свіжі, ще ніким не використовувані, можливо, щойно народжені у свідомості поета. Саме про це писав Іван Дзюба, вражений перекладами комедій Аристофана.

Наша збірка є спробою прочитання та інтерпретації деяких поезій Володимира Свідзинського. Її відкривають роздуми Анатолія Свідзинського — небожа поета, якому пощастило в довоєнному дитинстві знати дядька Володимира. У цій частині читач знайде глибокий аналіз вірша про Сталіна і багато цікавих міркувань щодо інших творів.

Уважному читачеві поезій Свідзинського стане в нагоді словничок діалектизмів, укладений Юрієм Громиком.

Окремим блоком подаємо розвідки з лінгвістичним, літературознавчим та культурологічним аналізом деяких віршів, що дають уявлення про багатозаровість і глибину семіотичного навантаження творів поета.

Завершує нашу збірку «Слово композитора», що написано Василем Пилипчаком, який втілює свою любов до Свідзинського у конкретні справи. Йому належить симфонія, нав'яна віршем «Коли ти була зі мною, ладо мое...». Саме Василь Пилипчак знайшов і викупив

стару хату священика в селі Маянові коло Тиврова Вінницької області — те попівське обійстя, де, ймовірно, і народилися Володимир Свідзинський та його брат Вадим. За ініціативи Василя Пилипчика 2016 року в ліцеї Тиврова було проведено юнацький літературний конкурс імені Володимира Свідзинського. З його подачі відбулось і перейменування вулиці Леніна в Маянові на вулицю Володимира Свідзинського.

Це перейменування — не просто зміна записів у паспорті чи заміна табличок, це знак нашого могутнього прагнення до справжніх цінностей, символ одужання української нації від смертельної хвороби комунізму, що забрала мільйони життів і десятки мільйонів людських душ. Дуже хочеться вірити, що ми вже пережили той найтемніший час, що буває перед сходом сонця.

Маргарита Жуйкова